

بررسی مفهوم لباس بودن زن و شوهر در آیه ۱۸۷ سوره بقره

حذیفه عثمان^۱

چکیده

رابطه همسری بر پایه ازدواج میان زوجین پدید می‌آید. درباره کیفیت این رابطه اظهار نظرهای متفاوتی از سوی صاحب‌نظران و مکاتب مختلف صورت گرفته است. از دیدگاه اسلام، مرد و زن در قبال هم و در جایگاه همسری مسئولیت‌هایی بر دوش دارند. یکی از تعابیر قرآن در این باره آیه ۱۸۷ سوره بقره است. «هن لباس لکم و انتم لباس لهن؛ زنان لباس شما هستند و شما لباس آنان هستید». در مقاله حاضر به مفهوم لباس بودن زن و شوهر نسبت به یکدیگر با توجه به روایات وارده در این باب و تفاسیر مهم شیعی و اهل سنت پرداخته می‌شود. براساس بررسی‌های انجام شده، لباس بودن زن و شوهر در مواردی که قرآن به آن تشبیه کرده است نتایج مثبتی برای زن و مرد در زندگی مشترک دربر خواهد داشت. اگر زن و شوهر پوشش و لباس یکدیگر باشند این امر سبب تحکیم روابط زناشویی، کاهش اختلافات و آسیب‌های زندگی مشترک و ایجاد فرصت‌های بیشتر برای خوب زندگی کردن می‌شود.

واژگان کلیدی: لباس، زن، ستر، شوهر، رازداری.

۱. مقدمه

ازدواج در اسلام جایگاه بالایی دارد و زن و مرد که ارکان اصلی ازدواج هستند اهمیت زیادی دارد و خداوند به آنها توجه ویژه کرده است از جمله اینکه در قرآن زن و مرد را به لباس تشبیه کرده است. درباره کیفیت رابطه همسران در زندگی مشترک، اظهار نظرهای متفاوتی از منظر روان‌شناسی و گرایش‌های فمینیستی وجود دارد. برخی از آنها انتقادی و برخی به اصلاح و بهبود رابطه همسری ناظرند. متون اسلامی نیز در این باره گفته‌های بسیاری دارد. خداوند

^۱ دانش پژوه کارشناسی مطالعات زنان، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه المصطفی ﷺ العالمیه، غنا.

تعالی فلسفه ازدواج و رابطه زن و شوهر در زندگی مشترک را با صراحت و به شکلی زیبا بیان می‌دارد: «هن لباس لکم و انتم لباس لهن؛ آنها لباس شما هستند و شما لباس آنهاید» (بقره: ۱۸۷)؛ یعنی هر دو زینت هم و سبب حفظ یکدیگرید. این آیه ضمن آنکه رابطه تنگاتنگ بین زن و مرد و نیاز شدید آنها به یکدیگر را بیان می‌کند این مبنا را که زن و شوهر در اصل انسانیت در یک رتبه و مقام هستند، تأیید می‌کند. بنابراین، هیچ‌یک از زن و شوهر طفیلی دیگری نیست؛ یعنی همان‌طور که مرد حافظ و زینت‌بخش زن است زن هم حافظ و زینت مرد است.

لباس محافظت‌کننده بدن و ضمانت‌گر سلامتی جسم است و شرط آن، این است که در لباس پوشیدن، شرایط و مقتضای حال رعایت شود. اگر کسی این مسئله را رعایت نکند لباس نه تنها ضامن سلامتی او نخواهد بود بلکه آسیب‌زا و مختل‌کننده زندگی او نیز می‌شود. ارتباط بین همسران در زندگی مشترک هم همین‌طور است. اگر خواسته زن و شوهر این باشد که محبت و دلدادگی در بین آنها در طول زندگی جریان داشته باشد، لازم است شرایط و اصولی را رعایت کنند و از آن جمله توجه به ستر بودن و عیب‌پوشی و جنبه حفاظت‌کردن آنها از یکدیگر در برابر آسیب‌ها و انحرافات (شیخ‌زاده، ۱۳۸۸، ص ۲۴-۲۵).

با توجه به اهمیت ازدواج و رابطه زن و شوهر بررسی مفهوم لباس‌بودن زن و شوهر نسبت به یکدیگر از مباحث مهم در تبیین رابطه همسران است و با این بحث می‌توان امیدوار بود که برداشت‌های اشتباه همسران از یکدیگر کاهش یابد و در نتیجه آمار اختلافات و طلاق در جوامع اسلامی کم شود و همچنین پسران و دختران تمایل بیشتری به ازدواج پیدا کنند. با این نگرش، جایگاه و ضرورت طرح و پژوهش این موضوع روشن می‌شود. تحقیق حاضر نوعی پژوهش توصیفی است و قصد محقق در این پژوهش جمع‌آوری مفهوم لباس‌بودن زن و شوهر نسبت به یکدیگر از نگاه مفسرین و دانشمندان مختلف و همچنین آگاهی‌بخشی به همسران در این زمینه است؛ زیرا بسیاری از مردم ازدواج می‌کنند بدون اینکه مسئولیت لباس‌بودن خویش نسبت به همسرشان در زندگی مشترک که خداوند متعال اشاره کرده است را بدانند. در مقاله حاضر به این سؤالات پاسخ داده می‌شود که مفهوم لباس‌بودن زن و شوهر در آیه ۱۸۷ سوره بقره چیست. اهداف ازدواج از دیدگاه اسلام چیست. تفسیر لباس‌بودن زن و شوهر نسبت به همدیگر از نگاه تفاسیر چیست. مصادیق لباس‌بودن همسران نسبت به یکدیگر چیست.

۲. ازدواج از دیدگاه اسلام

بحث ازدواج در تمام ادیان مطرح شده است و در هر دینی، مراسم ازدواج در عبادتگاه مخصوص برگزار می‌شود از جمله مسیحیان که این مراسم را در کلیسا انجام می‌دهند. دین اسلام به ازدواج دیدگاه خاصی دارد. در اسلام، ازدواج امری مقدس و مبارک است و ماهیت آن یک قرارداد و پیمان با شرایط ویژه است. تعبیر متون اسلامی چه قرآن و چه کلمات اولیای دین علیهم‌السلام به انحای مختلف بر تقدس ازدواج تأکید می‌کنند. برخی از این جملات عبارتند از: «اکثر اهل النار العذاب؛ بیشتر اهل جهنم کسانی هستند که ازدواج نکرده‌اند» (حر عاملی، ۱۴۰۳، ۸/۱۴). «من تزوج احرز نصف دینه؛ کسی که ازدواج کند نیمی از دین خود را کامل کرده است» (حر عاملی، ۱۴۰۳، ۲۶۳/۱۴). «یکی از زمان‌های استجاب دعا، هنگام برگزاری عقد ازدواج است» (مجلسی، ۱۴۰۳، ۲۲۲/۱۰۰). از نظر اسلام بسیاری از رفتارهای خانوادگی به منزله عبادت است، حتی بعضی از آنها در شرایط خاص محبوب‌تر از برخی عبادات اعلام شده است. (حر عاملی، ۱۴۰۳، ۲۶۳/۱۴) همه این امور که به تقدس و معنویت ازدواج اشاره دارد فرد را تشویق می‌کند تا مسئولیت‌ها و رفتارهای خانوادگی را از جمله وظایف دینی خود تلقی کند و امور زندگی دنیوی را در مسیر تکامل معنوی و اخروی قرار دهد. این دیدگاه در مقابل نگرشی است که رشد معنوی را در دوری از ازدواج جست‌وجو می‌کند. اگر در تعالیم اسلام به افراد توصیه می‌شود پیش از اقدام به ازدواج برای انتخاب همسر تحقیق کنند و در مراحل بعدی با نماز، دعا و توکل بر خدا رفتارهای خود را همراه کنند (حر عاملی، ۱۴۰۳، ۷۹/۱۴) به این دلیل است که به ازدواج رنگ و بوی معنویت بدهند و به آن تقدس بخشند تا بتوانند زمینه تکامل انسان را فراهم کنند (سالاری‌فر، ۱۳۹۷، ص ۲۷-۲۸).

۲-۱. اهداف ازدواج

ازدواج نیاز طبیعی برای انسان است و فواید مهمی دارد که مهمترین آنها عبارت است از: - نجات از سرگردانی و بی‌پناهی و تشکیل خانواده: دختر و پسری که ازدواج نکرده‌اند به منزله کبوترانی بی‌آشیانه هستند که به وسیله ازدواج خانه و آشیانه و پناهگاه می‌یابند و شریک زندگی و مونس و محرم راز و غم‌خوار و مدافع و کمک به‌دست می‌آورند.

ارضای غریزه جنسی: غریزه جنسی در وجود انسان غریزه بسیار نیرومند و ارزنده‌ای است و به همین جهت نیاز به وجود همسری دارد که در امنیت و آرامش از وجودش بهره بگیرد. تأمین صحیح خواسته‌های غریزه جنسی نیازی طبیعی است که باید اجابت شود وگرنه ممکن است پیامدهای بد روانی و جسمانی و اجتماعی داشته باشد. کسانی که از ازدواج امتناع می‌ورزند به بیماری‌های روانی و جسمانی مبتلا می‌شوند.

تولید و تکثیر نسل: به‌وسیله ازدواج، انسان فرزنددار می‌شود. وجود فرزند ثمره ازدواج و باعث تحکیم بنیاد خانواده و آرامش و دلگرمی زن و شوهر می‌باشد و به همین جهت در قرآن و احادیث نسبت به ازدواج تأکید فراوانی شده است. برای نمونه خدا در قرآن می‌فرماید: «از نشانه‌های او اینکه همسرانی از جنس خودتان برای شما آفرید تا در کنار آنان آرامش یابید، و در میانتان مودت و رحمت قرار داد؛ در این نشانه‌هایی است برای گروهی که تفکر می‌کنند» (روم: ۲۱). رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «در اسلام بنایی بر پا نشده که بهتر از تزویج باشد» (حر عاملی، ۱۴۰۳، ۳/۱۴).

امیرالمؤمنین علیه السلام می‌فرماید: «تزویج کنید که سنت رسول خداست». پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم می‌فرماید: «هر کسی می‌خواهد از سنت من پیروی کند باید ازدواج کند. به‌وسیله ازدواج فرزند بیاورید و تعداد مسلمان‌ها را زیاد گردانید که من در قیامت با کثرت شما به امت‌های دیگر مباحثات و افتخار می‌کنم» (حر عاملی، ۱۴۰۳، ۳/۱۴).

مذکور آثار و منافع مادی و دنیوی ازدواج بود و البته این قبیل امور را نمی‌توان هدف اصلی ازدواج انسان به اعتبار اینکه انسان است، محسوب داشت. انسان در این جهان نیامده تا مدتی بخورد و بیاشامد و بخوابد و شهوترانی و لذت‌جویی کند آنگاه بمیرد و نابود شود. مقام انسان عالی‌تر از اینهاست. انسان آمده تا با علم و عمل و اخلاق نیک، نفس خویش را پرورش دهد و در راه کمال و صراط مستقیم انسانیت سیر و صعود کند تا به مقام خوب پروردگار جهان برسد. انسان موجودی است عالی که با تهذیب و تزکیه نفس و اجتناب از بدی‌ها و پرورش فضائل و مکارم اخلاق و انجام کارهای نیک می‌تواند به مقام شامخی برسد که فرشتگان به آن مقام راه ندارند. انسان موجودی است جاودانه و در این جهان آمده است تا با راهنمایی‌های پیامبران و به کار بستن قوانین و برنامه‌های دین، سعادت دنیا و آخرت خویش را تأمین کند و در جهان آخرت در جوار حق در خوشی و آسایش تا ابد زندگی کند. بنابراین، هدف اصلی ازدواج انسان را در این

برنامه باید جست‌وجو کرد. هدف ازدواج یک انسان دین‌دار باید این باشد که با تعاون و همکاری همسرش بتواند نفس خویش را از گناهان و بدی‌ها و اخلاق زشت تهذیب کند و با عمل صالح و اخلاق نیک پرورش دهد تا به مقام شامخ انسانیت و تقرب به خدا برسد و همسر شایسته و خوب و موافق برای رسیدن به چنین هدف مهمی ضرورت دارد (امینی، ۱۳۸۵، ص ۱۷-۱۸).

۲-۲. خصوصیت همسر شایسته

فرد باید در مرتبه اول، ملاک‌های همسر شایسته را با توجه به متون اسلامی، علائق فردی و زمینه فرهنگی خود شناسایی کند. اولین پایه یک ازدواج موفق، کفو یا همانندی زن و شوهر است که در متون جامعه‌شناسی از آن به همسان‌همسری تعبیر کرده‌اند. بررسی‌های آماری نشان می‌دهد که همسان‌همسری قاعده‌ای جهانی برای همسرگزینی است و همه افراد مایلند همسری را برگزینند که بیشتر همسانشان باشد. همسان‌همسری در ابعاد مکانی و جغرافیایی، ویژگی‌های جسمانی به‌ویژه رنگ پوست و نژاد، ملاک‌های اجتماعی، فرهنگی و تحصیلی، هوش و استعداد و پیش از همه اعتقادات دینی و مذهبی، مبنای بیشتر ازدواج‌های مردم جهان است. در واقع اشتراک محل تولد و زندگی زمینه دیدار افراد را که شرط گزینش است، فراهم می‌کند. تشابه در ویژگی‌های جسمانی، اجتماعی و فرهنگی موجب تفاهم بیشتر زن و مرد می‌شود هم‌چنان که همگونی تحصیلی که شاخصی برای فرهنگ، اندیشه و جهان‌بینی افراد است به تشابه دیدگاه‌ها کمک می‌کند. (ساروخانی، ۱۳۸۳، ص ۶۳)

در تعالیم اسلام با توجه به همین نکته‌ها بر اصل کفو بودن زوجین تأکید دارند. از اساسی‌ترین ارکان همانندی، تشابه اعتقادی زن و مرد است. از این رو گفته شده است که مرد مؤمن، کفو زن مؤمن است (حر عاملی، ۱۴۰۳، ۴۴/۱۴) و به عبارتی ملاک ضروری در گزینش همسر، ایمان فرد است. علاوه بر این بر تشابه اخلاقی زن و مرد نیز تأکید شده است (حر عاملی، ۱۴۰۳، ۵۱/۱۴) هم‌چنان که به توانایی اقتصادی مرد نیز در همانندی توجه شده است. در کلمات اولیای دین آمده است که اگر حضرت علی علیه السلام نبود همانندی برای حضرت زهرا علیها السلام در میان انسان‌ها یافت نمی‌شد (حر عاملی، ۱۴۰۳، ۴۹/۱۴). این مسئله نشان می‌دهد که در همانندی باید به مراتب ایمان افراد و ویژگی‌های اخلاقی آنها نیز توجه شود. البته در اسلام برای همانندی مناسب مرد و زن ویژگی‌های اقتصادی، نژادی و قومی شرط نیست.

جوانان در تعیین سهم هر یک از ملاک‌ها برای ازدواج و ارزیابی شخصی مورد نظر براساس آنها دچار تعارض و مشکل می‌شوند؛ زیرا فردی که همه صفات مناسب را داشته باشد کمتر یافت می‌شود. از این رو نیاز به یک جمع‌بندی و ترجیح برخی ملاک‌ها احساس می‌شود. بعضی از ملاک‌های مناسب برای گزینش همسر (زن) بر اساس تعالیم اسلامی به شرح زیر است:

ویژگی‌های جسمانی مانند توانایی فرزندآوری: «ان خیر نسائکم الولود». (حر عاملی، ۱۴۰۳، ۱۴/۱۴)، دوشیزه‌بودن: «تزوجوا الابرار فانهن اطيب شیئ افاهها» ((حر عاملی، ۱۴۰۳، ۳۴/۱۴)، زیبایی‌های ظاهری: «امرأه ذات دین و جمال» (محدث نوری، ۱۴۰۸، ۱۴/۱۶۹) و «اطلبوا الخیر عند حسان الوجوه» (محدث نوری، ۱۴۰۸، ۲۹۷/۱۳) و «النظر الی الوجه الحسن» (محدث نوری، ۱۴۰۸، ۳۹۸/۱)

ویژگی‌های اخلاقی و تقوا که در دین اسلام ملاک اساسی فضیلت افراد است. فروتنی در برابر شوهر: «الذلیلہ مع بعلها» (حرعاملی، ۱۴۰۳، ۱۴/۱۲)، سهل‌گیری و نرم‌خویی: «الهمینه اللینه» (حر عاملی، ۱۴۰۳، ۱۵/۱۲) پاکدامنی: «العفیفه» (کلینی، ۱۴۰۷، ۳۲۴/۵) و امانتداری در غیاب شوهر: «و اذا غاب عنها حفظته فی نفسها و مالها» (کلینی، ۱۴۰۷، ۳۲۵/۵) ویژگی‌های دینی مانند ایمان و خدانشناسی: «و من تزوجها لدینها جمع الله له ذلک» (طوسی، ۱۴۰۷، ۴۰۰/۷) و «علیک بذوات الدین» (طوسی، ۱۴۰۷، ۴۰۱/۷) یار و یاور مرد بودن در مسائل دینی: «ما افاد رجل بعد الایمان خیر من امرأه ذات دین و جمال» (محدث نوری، ۱۴۰۸، ۱۶۹/۱۴) و «افضل نساء امتی اصبحهن وجهها» (طوسی، ۱۴۰۷، ۴۰۴/۷)

ویژگی‌ها و ملاک‌های مناسب برای انتخاب مرد عبارتند از:

ویژگی‌های دینی مانند تقوا، پاکی و دوری از گناهان: «التقی النقی السمح الکفین». (طوسی، ۱۴۰۷، ۷، ۴۰۷/۷)

ویژگی‌های اخلاقی مانند حسن خلق، خوش‌رفتاری با والدین و پاکدامنی. (طوسی، ۱۴۰۷، ۴۰۴/۷)

ویژگی‌های اقتصادی مانند درآمد مالی مکفی، سعه صدر مالی و دوری از خساست: «عنده یسار» (طوسی، ۱۴۰۷، ۳۹۴/۷)

پس از این صفات، ویژگی‌هایی مانند فرزندآوری، زیبایی، هوشمندی و عقل و شرافت خانوادگی قرار می‌گیرد. اهمیت خانواده فرد به دلیل آثار تربیتی و وراثتی خانواده بر فرزندان

است. (حر عاملی، ۱۴۰۳، ۱۴/۷۹-۹۶) سپس تحصیلات و مسائل فرهنگی و در مرتبه بعدی مسائل اقتصادی در نظر گرفته می‌شود. البته والدین علاوه بر کمک‌های اقتصادی و راهنمایی در انتخاب همسر باید به کسب استقلال جوان و آزادی در تصمیم‌گیری توجه داشته باشند (سالاری‌فر، ۱۳۹۷، ص ۳۰-۳۶).

۳. لباس بودن زن و شوهر بر یکدیگر از نگاه تفاسیر

لباس در لغت به معنای جامه، پوشاک، لباس و در اصطلاح البسه، همسر، زوج، زوجه، شوهر، زن معنا شده است. هر کدام از زن و شوهر برای یکدیگر همسر، پوشش و لباس هستند. خدا می‌فرماید: «آن زنان همسران و پوشش شمایند و شما شوهران و پوشش آنانید و بدین معنا مناسب پوشش یکدیگرند که مانع فساد اخلاقی همدیگر می‌شود» (بندرریگی و همکاران، ۱۳۸۷، ۱۷۳۳/۲). به دیگر عبارت واژه لباس برای هر چیزی که انسان را از زشتی‌ها بیپوشاند و بازدارد به کار می‌رود همچنان که در قرآن همسران به عنوان لباس یکدیگر توصیف شده‌اند؛ زیرا آنها با داشتن شرایط صحیح همسری (لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا) و ایجاد رحمت و بخشش و محبت از هر کار قبیح و زشتی دور می‌شوند و همسران به عنوان مانعی برای ارتکاب زشتی‌ها از سوی یکدیگر شمرده شده‌اند (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲) چنانکه خداوند فرمود: «هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ» (بقره: ۱۸۷).

۳-۱. لباس بودن زن و شوهر از نگاه المیزان

«هن لباس لکم و انتم لباس لهن» ظاهر از کلمه لباس همان معنای معروفش است؛ یعنی جامه‌ای که بدن آدمی را می‌پوشاند و این دو جمله از قبیل استعمار است برای اینکه هر یک از زن و شوهر طرف دیگر خود را از رفتن به دنبال فسق و فجور و اشاعه‌دادن آن در بین افراد نوع جلوگیری می‌کند، پس در حقیقت مرد، لباس و ساتر زن است و زن، ساتر مرد است. این تعبیر استعاره‌ای است لطیف که با انضمام به جمله «احل لکم لیله الصیام الرفث الی نسانکم» (بقره: ۱۸۷)، لطافت بیشتری به خود می‌گیرد. چون انسان با جامه، عورت خود را از دیگران می‌پوشاند، اما خود جامه از نظر دیگران پوشیده نیست، همسر نیز همین‌طور است؛ یعنی هر یک دیگری را از رفتن به غیر می‌پوشاند، ولی رفتن خودش به او دیگر پوشیده نیست، چون لباسی است متصل به خودش و چسبیده به بدنش و قیودی که در آیه اخذ شده است مانند قید «لیله

الصیام» و قید «هن لباس لکم و انتم لباس لهن» و قید «انکم کنتم تختانون انفسکم» همه دلالت دارند بر علت‌هایی که هر یک مترتب بر دیگری است (طباطبایی، ۱۳۸۸، ۶۴/۲).

لباس بودن هر یک از زن و شوهر برای دیگری علت آن شده است که رفت بین آن دو به‌طور مطلق جایز باشد هم در روز و هم در شب و حکم روزه که جمله «لیله الصیام» متعرض آن است این اطلاق را مقید می‌کند چون حکم روزه عبارت است از خودداری کردن از مشتتهیات نفس از قبیل اکل و شرب و نکاح و چون خودداری از عمل زناشویی در تمام یک ماه امری مشکل است و باعث می‌شود مسلمانان در یک معصیت همیشگی و خیانتی مستمر قرار گیرند. بنابراین، لازم می‌شود تسهیلاتی در این باره برای آنان در نظر گرفته شود و این عمل را در شب جایز و حلال کنند و آن این است که حکم لباس بودن زن و شوهر برای یکدیگر که حکم روزه، آن را از بین برده بود دوباره به قسمتی از اطلاقش برگردد و لباس بودن این دو برای یکدیگر در شب‌های رمضان جایز شود (طباطبایی، ۱۳۸۸، ۶۴/۲).

در نتیجه معنای جمله «و خدا داناتر است» این می‌شود: اطلاق حکم لباس که ما آن را مقید به ایام و لیالی روزه کردیم و آن را در این ایام و لیالی تحریم نمودیم از آنجا که باعث مشقت شما شد و شما دچار خیانت به نفس شدید ما آن را از در رأفت و رحمت و تخفیف مجدداً در خصوص شب‌های رمضان به اطلاقش برگرداندیم و حکم روزه را منحصر در روز ساختیم، «فاتموا الصیام الی اللیل»، پس حکم روزه را تنها روزها تا شب رعایت کنید و شب‌ها آزاد از آن هستید و حاصل کلام اینکه جمله «هن لباس لکم و انتم لباس لهن» هر چند علت و یا حکمت باشد برای اصل رفت، ولی غرض در آیه متوجه آن نیست بلکه غرض بیان حکمت جواز رفت در شب‌های روزه است که از جمله «هن لباس لکم تا جمله و عفی عنکم» متعرض آن است و این حکمت دیگر شامل منسوخ نمی‌شود بلکه تنها شامل ناسخ است» (طباطبایی، ۱۳۸۸، ص ۶۴-۶۸).

۳-۲. لباس بودن زن و شوهر از نگاه مفاتیح الغیب

در تشبیه زوجین به لباس چند وجه وجود دارد: یکی اینکه وقتی مرد و زن با هم معانقه کنند تا بدانجا که هر یک از آن دو برای صاحب خود مانند جامه‌ای باشد که می‌پوشد هر یک از آن دو را لباس می‌خوانند. ربیع ابن انس می‌گوید: «هن فراش لکم و انتم لحاف لهن» و ابن زید گفته است: «هن لباس لکم و انتم لباس لهن». مراد این است که هر یکی از آن دو در زمان آمیزش، یکدیگر را از چشم مردمان می‌پوشانند. دوم اینکه دو زوج را لباس خواند برای اینکه هر یک از

آن دو دیگری را از آنچه حلال نیست می‌پوشاند چنان که در روایت آمده است: «من تزوج فقد احرز ثلثی دینه: هر کس ازدواج کند یک سوم دین خود را احراز کرده و حفظ نموده» (کلینی، ۱۴۰۷، ۳۲۹/۵). سوم اینکه خداوند متعال زن را لباس مرد قرار داد از این حیث که او را خاص خویشتن کند همچنان که لباس خود را به خودش مخصوص می‌سازد و او را سزاوار آن می‌شمارد که همه بدنش، همه بدن زن را ملاقات کند همچنان که با لباس چنین می‌کند. چهارم اینکه محتمل است مراد از آن، پوشاندن خودش به وسیله همسر از همه مفاسدی باشد که در خانه واقع می‌شود. همچنان که انسان به وسیله لباس، خود را از گرما و سرما و بسیاری زیان‌ها می‌پوشاند (فخر رازی، ۱۳۸۱، ص ۲۱۹۰).

۳-۳. لباس بودن زن و شوهر از نگاه تفسیر نمونه

نویسنده کتاب تفسیر نمونه در تبیین و تفسیر این آیه می‌گوید: «هن لباس لکم و انتم لباس لهن...؛ آنها لباس شما هستند؛ و شما لباس آنها (هر دو زینت هم و سبب حفظ یکدیگرید...)». لباس از یک سو انسان را از سرما و گرما و خطر برخورد اشیا به بدن حفظ می‌کند و از سوی دیگر عیوب او را می‌پوشاند. از سوی سوم زینتی است برای تن آدمی. این تشبیه که در آیه فوق آمده است به همه این نکات اشاره دارد. همسران یکدیگر را از انحرافات حفظ می‌کنند، عیوب هم را می‌پوشانند، وسیله راحت و آرامش یکدیگرند و هر یک زینت دیگری محسوب می‌شود. این تعبیر نهایت ارتباط معنوی مرد و زن و نزدیکی آنها به یکدیگر و نیز مساوات آنها را در این زمینه روشن می‌کند؛ زیرا همان تعبیر که درباره مردان آمده است بدون هیچ تغییری درباره زنان هم آمده است (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، ص ۷۳۲).

۳-۴. لباس بودن زن و شوهر از نگاه تفسیر نور

در تشبیه همسر به لباس، نکات و لطایف بسیاری نهفته است که عبارتند از:

- لباس باید در طرح، رنگ و جنس، مناسب انسان باشد. همسر نیز باید هم کفو انسان و متناسب با فکر و شخصیت انسان باشد؛

- لباس مایه زینت و آرامش است، پس همسر و فرزند نیز مایه زینت و آرامش خانواده هستند؛

- لباس عیوب انسان را می‌پوشاند، پس هر یک از زن و مرد نیز باید عیوب و نارسایی‌های یکدیگر را بپوشانند؛

- لباس انسان را از خطر سرما و گرما حفظ می‌کند و وجود همسر نیز کانون خانواده را از آسیب‌ها حفظ می‌کند و آن را گرم کرده و زندگی را از سردی رها می‌کند؛

- لباس حریم انسان است و دوری از لباس مایه رسوایی است و همین‌طور دوری از ازدواج و همسر سبب انحراف و رسوایی انسان می‌شود؛

- در هوای سرد لباس ضخیم و در هوای گرم لباس نازک استفاده می‌شود. هر یک از زن و مرد نیز باید اخلاق و رفتار خود را متناسب با نیاز روحی طرف مقابل تنظیم کند. اگر مرد عصبانی است زن با لطافت با او برخورد کند و اگر زن خسته است مرد با او مدارا کند؛

- انسان باید لباس خود را از آلودگی حفظ کند. هر یک از دو همسر نیز باید دیگری را از آلوده شدن به گناه حفظ کنند (قرائتی، ۱۳۸۰، ۲۹۱/۱).

۳-۵. لباس بودن زن و شوهر از نگاه تفسیر تسنیم

۳-۵-۱. تشبیه همسر به لباس

در قرآن کریم علاوه بر مباحث علمی، عقلی و فقهی مطالب اخلاقی و تربیتی که ضمانت اجرای احکام فقهی و حقوقی است را بیان می‌کند. در این آیه پس از حکم جواز آمیزش در شب‌های روزه، همسران را لباس یکدیگر می‌داند. «هن لباس لکم و انتم لباس لهن» در این تشبیه لطیف، نکات تربیتی دقیقی است که برخی از آنها به این شرح است:

- لباس مانع از رسیدن آسیب به انسان است. ازدواج هر چند اطفای غریزه را به همراه دارد، ولی صبغه ملکوتی آن، صیانت از گناه و حراست از نگاه آلوده است. روایت حضرت رسول اکرم ﷺ: «من تزوج فقد أحرز نصف دینه» (طبرسی، ۱۴۱۲، ص ۱۹۶) ناظر به همین نکته است. زن با انتخاب شوهر و مرد با انتخاب همسر بهانه‌ای برای آسیب‌پذیری ندارد (ابوالفتوح، ۱۴۱۲، ۵۱/۳). مهمترین بهره‌ای که از ازدواج نصیب همسران می‌شود صیانت گوهر دین از غارت ابلیس از خارج و چپاول نفس از داخل است.

- لباس عیوب انسان را می‌پوشاند و آبرو را حفظ می‌کند. زن و شوهر نیز باید عیوب را بپوشانند و آبروی اجتماعی یکدیگر را حفظ کنند.

- لباس انسان را از گرما و سرما حفظ می‌کند. زوجین نیز باید در حوادث تلخ و شیرین و گرم و سرد زندگی موجبات دلگرمی هم را فراهم کنند.

- میان لباس و کسی که آن را پوشیده رابطه‌ای تنگاتنگ و صمیمی است که بیگانه میان آن دو راه ندارد. رابطه زوجین نیز باید چنین باشد تا کسی نتواند به درون زندگی آنها راه یابد که به اسرارشان پی ببرد و فتنه‌گری کند.

- اعضای بدن با لباس در تماس است و لباس از تماس مستقیم آنها با بیرون ممانعت می‌کند. زوجین نیز باید در همان ارتباط صمیمی زناشویی خویش تماس غریزی برقرار کنند؛ زیرا نه می‌تواند زن و شوهر را از داشتن تماس جنسی برحذر داشت و نه می‌تواند جلوی آن را برای بیگانه بازگذارد بلکه باید غرایز را بدون تعطیل کردن، محدود کرد چنان‌که لباس انسان را محدود می‌کند.

- انسان پوشیدن لباس آلوده و وصله‌دار را خوش ندارد. در انتخاب همسر نیز باید چنین دقت‌هایی اعمال شود.

- لباس مایه آرامش انسان است. زن و شوهر نیز موجب آرامش یگدیگرند. قرآن از شب هم به لباس تعبیر کرده است: «و جعلنا اللیل لباسا» (نبا: ۱۰) و هم به سکونت و آرامش: «هو الذی جعل لکم اللیل لتسکنوا فیه» (یونس: ۶۷). این دو تعبیر درباره زوجین نیز آمده است: «هن لباس لکم و انتم لباس لهن»، «و من آیاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجا لتسکنوا الیهن و جعل بینکم موده و رحمه» (روم: ۲۱).

- لباس ابزار آراستن انسان است و به وی زینت می‌بخشد. زن و شوهر نیز زینت یکدیگر هستند. زن و شوهر کنار هم موقعیتی در خانواده و اجتماع پیدا می‌کنند که در گذشته آن را نداشته‌اند. از این رو با احترام بیشتری با آنها برخورد می‌شود.

حاصل اینکه غرض اصلی از ازدواج، اطفای غرایز جنسی نیست بلکه تأمین رفاه و آرامش در پرتو تأسیس کانون گرم خانواده و نیز بقای نسل است (جوادی آملی، ۱۳۸۵).

۳-۵-۱- نکات

- واژه لباس مفرد است در حالی که در این آیه، ضمیر که لباس خبر آنهاست یعنی، ضمیر هن و ضمیر انتم جمع است: «هن لباس لکم و انتم لباس لهن». راز اینکه البسه گفته نشده آن است که لباس در حکم مصدر و جمع و مفرد در آن یکسان است (فخر رازی، ۱۳۸۱، ۵/۱۱۴).

- منافع فراوانی که می‌تواند نکات این تشبیه باشد محصور عقلی نیست بلکه می‌تواند بیش از آن مقدار که در این نوشتار آمد، شناسایی و ضبط کرد. مفسران نیز در وجود تشابه به نصاب خاص بسنده نکرده‌اند. فخر رازی با یادکردن پنج وجه برخی از آنها را نقد کرده است. (فخر رازی، ۱۳۸۱، ۱۱۴/۵).

- عنصر محوری زناشویی دو چیزی است که اگر آن دو حاصل شوند سایر مزایای یادشده نیز تأمین خواهند شد. یکی مودت عاقلانه به یکدیگر و دیگری رحم و عاطفه: «و جعل بینکم موده و رحمه» (روم: ۲۱). (جوادی آملی، ۱۳۸۵)

۴. مصادیق لباس بودن همسران

۴-۱. گرمابخشی به یکدیگر

همان‌طور که لباس به وجود انسان گرما می‌بخشد، همسران نیز گرمابخش دل‌های یکدیگرند و از حرارت این گرمای مطبوع، دل‌ها آرام، جان‌ها راحت، قلب‌ها پرنور، بارقه‌های امید روشن، ستاره‌های بخت درخشان، انگیزه‌های تلاش مضاعف و غنچه‌های حیات و گل‌های وجود کودکان شکوفا می‌شود. (افروز، ۱۳۸۹، ص ۴۴)

۴-۲. تواضع

اسلام انسان مؤمن را به تواضع دعوت می‌کند. بنابراین، از مؤمن می‌خواهد لباسی که نشانه کبر و تکبر باشد، استفاده نکند. درباره تواضع، امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «در آسمان دو فرشته هستند که موکل بر بندگانند. هر کس برای خدا تواضع کند به او رفعت دهند و هر کس تکبر کند او را پایین آورند» (کلینی، ۱۴۰۷، ۱۲۲/۲). از این معنا استفاده می‌شود که رفتار انسان‌ها با یکدیگر به‌ویژه همسران باید به دور از تکبر و همراه با تواضع باشد.

۴-۳. عیب‌پوشی

خداوند متعال در قرآن کریم زن و شوهر را نسبت به یکدیگر به لباس تشبیه می‌کند و می‌فرماید: «هن لباس لکم و انتم لباس لهن...؛ آنها لباس شما هستند؛ و شما لباس آنها (هر دو زینت هم و سبب حفظ یکدیگرید...». (بقره: ۱۸۷) یعنی چنان‌که لباس حافظ تن است و حجایی است روی عیب‌های بدن، زن و شوهر هم باید بدانند نسبت به یکدیگر چنین باشند. زن و شوهر باید بدانند که زندگی مشترک تشکیل داده‌اند و در نفع و ضرر یکدیگر شریکند. زن در روی کره زمین

نزدیک‌تر و محرم‌تر از شوهر کسی را ندارد و شوهر هم نزدیک‌تر و محرم‌تر از زن کسی را پیدا نمی‌کند. بنابراین، زن و شوهر باید حافظ اسرار، رازدار و عیب‌پوش یکدیگر باشند. زن و شوهر باید باور کنند که پیش از ازدواج دو روح و دو تن بوده‌اند و پس از ازدواج یک روح در دو تن شده‌اند و چون دو تن هستند سیری و گرسنگی یکی از آنها در دیگری تأثیر ندارد و چون یک روح هستند در سود و زیان یکدیگر شریکند. لباس یکدیگرند، امانت‌دار یکدیگرند، نزدیک‌ترین خیرخواه و دلسوز یکدیگرند. اگر پزشک تنها هنگام ضرورت، محرم و رازدار باشد زن و شوهر در همه احوال محرم یکدیگرند و باید رازنگهدار یکدیگر باشند. احادیث و روایاتی از پیغمبر اکرم صلی الله علیه و آله و ائمه علیهم السلام رسیده است مبنی بر اینکه: «بهترین زن، زنی است که شئون شوهرش را در وقتی که او نیست، حفظ کند و یکی از شئون شوهر، آبروی اوست که مانند مال بلکه مهمتر از مال او است، پس زن خوب کسی است که اگر شوهرش عیبی دارد در غیبت او عیوبش را به کسی نگوید و آبروی شوهرش را حفظ کند» (حرعاملی، ۱۴۰۳، ۱۵/۱۴).

۴-۴. زدودن سردی‌ها

زن و شوهری که تصمیم گرفتند ویژگی‌های لباس داشته باشند، سبب می‌شوند همسرشان از ضررهای سردی حفظ شوند و از صمیمی‌ترین روابط بهره‌مند شوند. از نگاه دیگر اگر مرد عصبانی یا گرم شود، زن با لطافت با او برخورد می‌کند و بر عکس. این از ویژگی لباس است که در تمام فصل‌ها به درد می‌خورد. (افروز، ۱۳۸۹، ص ۴۶)

۴-۵. احترام

در ظاهر لباس بیان‌گر شخصیت انسان است و مردم در برخوردهای اولیه خود نوع لباس پوشیدن دیگران را مد نظر قرار می‌دهند و مطابق آن با دیگران رفتار می‌کنند و احترام مخاطب را براساس نوع وی تعیین می‌کند. از اینجاست که تشبیه همسران به لباس می‌تواند به این مطلب اشاره کند که باید همسران چه در تنهایی و چه در جمع احترام همدیگر را حفظ کنند؛ زیرا احترام، محبت و نزدیکی بین زوجین را به دنبال می‌آورد و برعکس عدم رعایت احترام بین زوجین به‌ویژه در برابر دیگران پیامدهای منفی برای زندگی مشترک به دنبال دارد. (افروز، ۱۳۸۹)

۶-۴. تداوم زندگی مشترک

همان‌گونه که دین، پوشیدگی و لباس داشتن را در هر زمانی واجب کرده است و حتی در مرگ نیز انسان در کفن است، پس زوجین نیز به تداوم ارتباط خود و همیشگی نمودن زندگی مشترکشان فکر کنند و از طلاق و جدایی دوری کنند. همچنین آرزوی هر کسی که لباس می‌خرد این است که زود خراب نشود و بیشتر بماند. بنابراین، زن و شوهر هم باید همین قصد را داشته باشند؛ یعنی قصد زندگی مداوم حتی پس از مرگ هم داشته باشند.

۷-۴. رازداری

لباس پوشاننده عیوب و رازدار انسان است. زن و شوهر نیز همگام یکدیگر در طریق رشد و فلاح، آگاه به آشکار و نهان یکدیگر و راهیابان به خلوت درون و اسرار همدیگر با عزمی استوار و اراده‌ای خلل‌ناپذیر با صبوری و متانت و در شرایط و موقعیت‌های گوناگون در غم و شادی، سلامت و بیماری، آرامش و عصبانیت، فقر و غنا و ... کلیدداران امین و نگهبان سر و آبروی فردی و اجتماعی یکدیگر خواهند بود؛ زیرا عیب پوشی و رازداری از صفات خداوندی و از برجسته‌ترین ویژگی‌های انسانهای با تقوا و رشدیافته است. از این رو عیب‌جویی، غیبت و بدگویی، تمسخر و تحقیر و افشای اسرار مؤمنان به‌ویژه همسران از مذموم‌ترین و زشت‌ترین اعمال است. (افروز، ۱۳۸۹، ص ۴۷)

۸-۴. مصون داشتن از آفت‌ها و آلودگی‌ها

لباس انسان را از آفت‌ها و آلودگی‌های محیطی مصون می‌دارد. همسران هوشیار و بیدار دل، حساس و مسئولیت‌پذیر نیز با رفتار صمیمی و محبت‌آمیز، منش توأم با عطوفت و خوش‌رویی، تلاش مستمر برای حسن تأمین و ارضای مطلوب نیازهای روانی، کشش‌های فطری و تمایلات نفسانی، همراه و شریک زندگی خود یکدیگر را از محرک‌های آسیب‌زای روانی، وسوسه‌های ویران‌گر شیطان، جاذبه‌های رفتاری و کلام نامحرمان و کژروی‌های دوستان محافظت می‌کنند؛ زیرا در بسیاری از مواقع، سردی‌ها و بی‌تفاوتی‌ها، کشاکش‌ها و پرخاش‌گری‌ها، ناملايمات و تندی‌ها و گاه قهرها و جدایی‌ها در بین زن‌ها و شوهرها ناشی از آن است که همسران نتوانسته‌اند به‌گونه‌ای که انتظار می‌رود پاسخ‌گوی نیازهای روانی و تمایلات نفسانی یکدیگر باشند و مصونیت روانی لازم را ایجاد کنند و به‌دلیل همین ناکامی‌ها که به ظاهر، تبلور بیرونی

چندانی ندارد گاهی آسیب‌پذیری‌های نفسانی یکی از زوجین و یا هر دوی آنها دیده می‌شود. به همین دلیل زن و شوهر باید مطلوب‌ترین لباس و مقاوم‌ترین و نفوذناپذیرترین پوشش روانی، نفسانی و حمایتی یکدیگر باشند. به عبارت دیگر همسران برتر آنانی هستند که باتوجه به نیازهای روانی و تمایلات طبیعی و نفسانی یکدیگر و ارضای مطلوب و شایسته آنها زمینه سکینه خاطر و آرامش روانی را در یکدیگر فراهم می‌کنند. (افروز، ۱۳۸۹)

۴-۹. تقوا

معنای تقوا حفظ باطنی و ظاهری است. لباس تقوا پوششی است که براساس فرمایش الهی پوشیده می‌شود. با نگاه کردن به کسی که حجاب دارد، برداشت این است که با این کار خود را از خطرات و ناملایمات حفظ کرده است. ازدواج و زندگی مشترک باعث حفظ جوهر انسانی و تحقق کمال می‌شود و چه زیبا خواهد بود اگر زن یا مرد سبب تقوا و تکامل انسان باشند و هر کدام برای رسیدن به سعادت، لباس تقوا برای یکدیگر باشند. (افروز، ۱۳۸۹)

۴-۱۰. مودت

کلمه کلیدی و مهم دیگر برای سعادت زوجین در قرآن کلمه مودت است. علامه طباطبایی آن را دوستی عملی محبت معرفی کرده است. عشق عبارت است از احساس گرایش به یک کمال در انسان مانند عشق به فرزند، مال دوستی و... وقتی این گرایش باطنی در عمل نیز ظاهر شود، مودت گفته می‌شود. از مهمترین ثمرات و نتایج مودت در زندگی، سعادت و خوشبختی خانواده است. مودت باعث آرامش زوجین می‌شود، ارتباط بین زوجین را محکم می‌کند و افراد خانواده را جمع می‌کند و آنها را از بیماری‌ها و کمبودهای روحی و روانی دور می‌کند. (افروز، ۱۳۸۹)

۴-۱۱. راحتی

انسان باید در لباس احساس راحتی داشته باشد و در آن حس امنیت کند. مثل راحتی در راه رفتن، سواری، تاکسی یا اتوبوس و... زن و شوهر نیز باید نسبت به یکدیگر احساس راحتی داشته باشند. از لحاظ اینکه وقتی که یکی از آنان خسته شود با نگاه کردن به همسر خود حس راحتی کند. از نگاه دیگر وقتی که مشکل برای یکی پیش آید حوصله مطرح کردن آن با شریک زندگی خود را داشته باشد و طرف مقابل هم میل به شنیدن داشته باشد. اگر رابطه مورد بحث، اهمیت بین زوجین پیدا کرده باشد هیچ سر و راز ناگفته بین آنها نمی‌ماند. (افروز، ۱۳۸۹)

۴-۱۲. تناسب با یکدیگر

لباس همواره باید متناسب با قامت و اندام آدمی باشد. هر کس که لباس می‌خرد و یا دوخت لباسی را به خیاط سفارش می‌دهد خواهان آن است که لباسش نه گشاد باشد و نه تنگ، نه کوچک باشد و نه بزرگ بلکه لباسی باشد متناسب و به اندازه قامت او، لباسی راحت و برازنده، محکم و بادوام، موقر و قابل تأیید و تحسین؛ زیرا لباس نشانه شخصیت و بینش فکری انسان و بیانگر مشی و منش زندگی فردی و اجتماعی انسان است. همسران برتر، کفو هم هستند و به عبارت دیگر متناسب‌ترین لباس یکدیگرند. همسران برتر آن‌چنان معرف شخصیت و قالب فکر و اندیشه یکدیگرند که بی‌همراهی هم احساس تنهایی و رهاشدگی می‌کنند. همسران برتر از مصادیق بارز طبیبین هستند. وجود همسران برتر بیانگر همگامی پاک‌ترین انسان‌ها، شایسته‌ترین زوجها، بایسته‌ترین یاران، هم‌سطح‌ترین رفیقان، یکرنگ‌ترین دوستان و متناسب‌ترین انتخاب‌ها هستند. همسران برتر، هم‌زبان و همدل هستند، در اخلاص و پاکی‌ها و در عصمت و خویشتن‌داری‌ها هم‌سنگ و هم‌تراز یکدیگرند. همسران برتر با توازن رفتار و تناسب اخلاق، برخورداری از عزت نفس و پاک‌زیستن، پاسداری از حریم عصمت و طیب‌بودن و طیب‌ماندن، زیباترین جلوه‌های مساوات حقیقی زن و مرد هستند. (افرزو، ۱۳۸۹، ص ۵۲)

۴-۱۳. نزدیکترین همراه بودن

لباس نزدیک‌ترین همراه، پیوسته‌ترین جزء و سایه‌بان همیشگی وجود انسان است. گویی انسان و لباس او حقیقت واحدی را تشکیل می‌دهند. همسران برتر نیز همگامان افضل و نزدیک‌ترین یاران یکدیگرند و لباس وحدت اندیشه و آرمان یکدیگر هستند. در حقیقت نزدیک‌ترین یار و محرم‌ترین رازدار انسان، لباس خود یعنی، همراه او است. همسران برتر با همه حرمت و احترام و قدر و منزلتی که برای دوستان، خویشان و نزدیکان خود قائلند با همه محبتی که به برادران و خواهران خود ابراز می‌دارند و با همه خضوع و خشوع، تواضع و تمکین و تکریم و احسانی که شایسته و بایسته است همواره در برابر والدین خود داشته باشند، اما در همیشه زندگی، نزدیک‌ترین، صمیمی‌ترین یار آنها، لباس وجودشان یعنی، همسر دل‌بندشان است. متأسفانه بسیاری از اختلافات معمولی بین زن و شوهر به دلیل عدم درک این امر مهم و وجود دیدگاه‌های غیر منطقی، تعصبات خانوادگی و وابستگی‌های شدید احساسی نسبت به خانواده پدری به‌ویژه مادر و متأثر شدن از نظریات و نگرش‌های خواهران و برادران و تمکین‌پذیری از ایشان است. در حالی که بنابر منطق قرآن حکیم و براساس یافته‌های روان‌شناسی خانواده، توجه به نظریه‌ها،

توصیه‌ها، نیازهای انسانی و تمایلات و خواست‌های فطری و مشروع همسر در اولویت قرار دارد. (افروز، ۱۳۸۹) همسران برتر با نزدیکی دل‌ها و پیوند اندیشه‌ها، وحدت نظر و هم‌زبانی و هم‌مرامی در مشی زندگی با منشی سرشار از محبت و عطوفت، منطق و استواری و صداقت و صبوری از مؤثرترین و سازمانده‌ترین روش‌های تربیتی برای پرورش فرزندان سالم، صالح، هوشمند و خلاق بهره می‌برند. همسران برتر زیننده‌ترین لباس یکدیگر و نزدیک‌ترین یاران هستند که زمینه رشد و شکوفایی وجود ارزشمند انسان‌های خلاق، نوآور، مخترع و مکتشف را فراهم می‌کنند و بهترین ارمغان‌ها و یادگارها و باقیات صالحات را برفراز عصرها و نسل‌ها به جامعه بشری تقدیم می‌کنند (افروز، ۱۳۸۹، ص ۵۳-۵۶).

۵. نتیجه‌گیری

همسران موفق و برتر، لباس و پوشش یکدیگر هستند و این زیباترین و کامل‌ترین تعبیری است که خالق منان برای زن و شوهر قرار داده است. اندیشمندان و محققان در کشورهای مختلف پس از بررسی به این نتیجه رسیدند که رابطه گرم و صمیمی با همسر، محبت به یکدیگر و حفظ اسرار و عیوب یکدیگر از آغاز زندگی مشترک باعث موفقیت در زندگی همسران می‌شود. همسرانی که با درک عمیق قداست، فلسفه و هدف والای ازدواج، رسالت خطیر همراهی و منزلت نیکوی همسر بودن، جامه سعادت و خوشبختی را به جسم و جان خود می‌پوشانند و قامت همسر خویش را نیز به این زینت می‌آرایند از زندگی مشترک خویش بهترین بهره‌ها را می‌برند؛ زیرا لباس همسر بودن یعنی، گرمابخشیدن، تواضع، عیب‌پوشی، زدودن سردی‌ها، احترام، دوام، محرم راز بودن، دوام، مصون داشتن از آفات و آلودگی‌ها، تقوا، تناسب و همراه بودن.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم (۱۳۸۰). مترجم: مکارم شیرازی، ناصر. تهران: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.
۲. ابوالفتح، حسین ابن علی (۱۴۰۸). *روض الجنان*. مشهد: آستان قدس رضوی.
۳. افروز، غلامعلی (۱۳۸۹). روان‌شناسی خانواده همسران برتر. تهران: انتشارات انجمن اولیا و مربیان.
۴. امینی، ابراهیم (۱۳۸۵). آیین همسرمداری یا اخلاق خانواده. تهران: انتشارات اسلامی.
۵. بستانی، فواد افرام (۱۳۸۷). فرهنگ المعجم الوسیط (عربی-فارسی). مترجم: بندر ریگی، محمد. انتشارات اسلامی.
۶. جوادی آملی، عبدالله (۱۳۸۵). تفسیر تسنیم. قم: مرکز نشر اسراء.
۷. حرعاملی، محمدابن حسن (۱۴۰۳). وسائل الشیعه. قم: انتشارات اسلامی.
۸. ساروخانی، باقر (۱۳۸۳). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده. تهران: سروش.
۹. راغب اصفهانی، حسین ابن محمد (۱۴۱۲). مفردات الفاظ قرآن. بیروت: دارالشامیه.
۱۰. سالاری فر، محمدرضا (۱۳۹۷). درآمدی بر نظام خانواده در اسلام. قم: مجتمع ناشران.

۱۱. شیخ‌زاده، محمدجمعه (۱۳۸۸). سیره عملی پیامبر ﷺ و اهل بیت ﺍﻟﺒﯿﺖ در خانواده. قم: انتشارات جامعه المصطفی ﺍﻟﻤﻮﺗﻤﺪﯨﻨﯿﻪ العالمیه.
۱۲. طبرسی، حسن ابن فضل (۱۴۱۲). مکارم الاخلاق. قم: الشریف الرضی.
۱۳. طباطبایی، محمدحسین (۱۳۸۸). تفسیر المیزان. مترجم: موسوی همدانی. قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه.
۱۴. علامه مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳). بحارالانوار. بیروت: داراحیا التراث العربی.
۱۵. فخررازی، محمدابن عمر (۱۳۸۱). تفسیر کبیر مفاتیح الغیب. مترجم: حلبی، علی اصغر. تهران: انتشارات اساطیر.
۱۶. قرائتی، محسن (۱۳۸۰). تفسیر نور. قم: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
۱۷. کلینی، محمدابن یعقوب (۱۴۰۷). الکافی. قم: دارالکتب الاسلامیه.
۱۸. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۶). تفسیر نمونه. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۱۹. محدث‌نوری، حسین (۱۴۰۸). مستدرک الوسائل. قم: مؤسسه آل‌البتیت.